

ĆEHAJIĆEVA STUDIJA O BAŠAGIĆEVOJ DISERTACIJI

Siguran sam da ovaj moj kratki osvrt neće zamijeniti izlaganje poštovanog kolege dra Aleksandra Popovića, koji na ovaj znanstveni skup nije prispio. Cijenim njegove bibliografske priloge o našoj orijentalnoj književnosti, mada imam svoje shvatanje o kontekstu u koji je on književnohistorijski situira. Ipak žalim što nismo u mogućnosti da saslušamo njegova komparativna opažanja između rukopisnog i štampanog teksta Bašagićeve disertacije, što svakako predstavlja doprinos sagledavanju geneze ovog djela. A pošto je on, bez sumnje, imao u vidu studiju dra Džemala Ćehajića o Bašagićevoj doktorskoj radnji *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, koja je odbranjena na Bečkom univerzitetu 1910. godine pod naslovom *Bosniaken und Hercegovcen auf dem Gebiete der Orientalischen Literatur*, a tiskana u Glasniku Zemaljskog muzeja 1912. godine, - ja sam bio slobodan da, u ovoj prilici, ponudim svoj osvrt na spomenutu Ćehajićevu studiju, koja je objavljena kao pogovor njegovu izdanju ove Bašagićeve knjige (Sarajevo, 1986). Ćehajićeva studija ima karakter kritičko-analitičke radnje o Bašagićevoj disertaciji, a istraživački je orijentirana da utvrdi njegove izvore i literaturu kojom se služio, da objasni karakter njegove historijskoknjiževne metodologije pri obradi građe o pojedinim epohama i piscima koje ovo djelo obuhvata, da samo djelo situira u širi kontekst njemu suvremene orijentalistike, a uz to da iznese elemente i njegova današnjeg tražanja. Odmah na početku mogu reći da je Ćehajić tim zahtjevima udovoljio u onoj mjeri koliko su mu to istraživačke mogućnosti dopuštale i koliko je sama Bašagićeva monografija tražila.

U uvodnom dijelu svoje studije Ćehajić je dokumentovano iznio historijat interesovanja za istočne književnosti u Austro-Ugarskoj i posebno u Bosni i Hercegovini, zaključno sa Bašagićem. A zatim je utvrdio izvore, historije književnosti i rukopisna djela kojima se Bašagić služio, i uz to naveo bibliografsko-sadržinske podatke o njima i o njihovim autorima. Produbljavajući ovaj pravac istraživanja, Ćehajić je utvrdio i Bašagićevu metodologiju i pristup pojedinim bosanskomuslimanskim piscima i njihovim djelima koje je on uključio u svoju knjigu, komentirajući, uz to, uz pozivanje na druge književne historičare-orijentaliste, Bašagićevu periodizaciju i njegove ocjene

pojedinih književnih razdoblja. Pri tome je ispoljio punu mjeru naučne objektivnosti i kritičnosti, bez gubljenja afiniteta kako prema ovoj oblasti naše književne baštine tako prema njenu prvom istraživaču. Čehajić je u posebnom poglavlju iznio i „Bašagićevo shvatanje književnih vrijednosti“, koje je došlo do izražaja u ovom njegovu djelu, objašnjavajući ga u kontekstu književno-kulturnih i društvenih shvatanja autora i njegova doba. A nakon toga je oduševljenje ovog književnog historičara za ove bosanskomuslimanske pisce objasnio i u njegovu dodiru sa njemačkim romantizmom i njemačkim romantičarima-orijentalistima, čime je još jedanput proširio istraživačku bazu svoje studije, da bi u tome kontekstu donio i okolnosti pisanja Bašagićeve disertacije i prvi put objavio ocjenu, odnosno naučni referat koji su napisali članovi ispitne komisije na Bečkom univerzitetu, gdje je ona branjena. Produbljavajući ispitivanje geneze Bašagićeve knjige *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, Čehajić je uporedio rukopis disertacije sa tekstom objavljenim na našem jeziku i utvrdio razlike, tj. ispuštanja, odstupanja, dodatke i naknadne historijskoknjiževne spoznaje Bašagićeve, čime je obogatio naučnu aparaturu ovog djela.

U posebnoj poglavlju Čehajić je istakao značaj istraživanja „utjecaja naše narodne poezije na literarno stvaranje naših pisaca na orijentalnim jezicima“, koji je još Bašagić utvrdio, kao znalac ovih obiju književnih oblasti, a neki kasniji istraživači bez dokaza osporavali, nastojeći da ovoj književnosti, pored nesumnjivo šireg književnog konteksta u kojem se stvarala, ospore njen bosansko-muslimanski identitet, uz ignoriranje porijekla njenih stvaralaca. Kritičke ocjene ovog Bašagićeva djela iznose se u narednom poglavlju studije (izostale su samo dvije: Klaićeva u „Hrvatu“ 1921. i Mulabdićeva u „Zemanu“ 1912), uz vlastite Čehajićeve komentare. Pored toga, Čehajić utvrđuje u čemu je ono ostalo do danas neprevaziđeno, da bi se na kraju osvrnuo i na osporavanje nekih Bašagićevih stavova. Proširujući svoju studiju o ovom Bašagićevu djelu, Čehajić zatim konkretno utvrđuje „mjesto i značaj pisaca slavenskog porijekla u savremenim povijestima literature“ turskih i zapadnih historičara, i to prema razdobljima u kojima su se ovi pisci javljali, dajući pri tom karakteristike njima suvremene turske književnosti da bi utvrdio njihov vlastiti osoben položaj i svojevrstu književnu prirodu njihovih djela. Rezimirajući, na kraju, rezultate svojih spoznaja o ovom Bašagićevu djelu, Čehajić je s pravom istakao da ono, pored svoga pionirskog značaja na ovom polju istraživanja, ostaje „za nas i za buduće generacije istraživača klasično djelo naše književne istoriografije na koje se možemo pozvati i koje moramo konsultirati kao izvor, isto onako kao što su djela Hammer-Purgstalla *Geschichte der osmanischen Dichtkunst* ili E. J. W. Gibbovo *History of Ottoman Poetry*, klasična djela zapadne znanosti, sve

dotle dok se ne napiše jedna savremena istorija orijentalno-islamske književnosti“. Čehajićeva studija se dalje kritički dokumentarno razuđuje u iscrpnim referencama i napomenama ispod teksta te u selektivnoj bibliografiji o ovoj oblasti literature Bosanskih Muslimana, tako da cjelinom svojom funkcionalno služi kao pogovor kritičkom izdanju Bašagićeve knjige *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, koja je već odavno predstavljala bibliografski raritet, kao djelo koje sadrži i mnoge nepravaziđene književnohistorijske vrijednosti.

Naravno, poslije Bašagićeve disertacije, koja je eminentno književnog karaktera, unutar svoga historijskog sagledavanja ove orijentalne literature, izišle su i druge knjige iz ove oblasti kao što su Handžićeva i Šabanovićeva, ali koje su više biografsko-bibliografskog karaktera. Knjiga koja se nastavlja na književnu strukturu ovog stvaranja je danas ona koju je napisao naš savremenik dr. Fehim Nametak, a koja predstavlja bitan korak naprijed u ovim istraživanjima. Mnoga estetska zapažanja koja je Bašagić natuknuo, Nameetak je razvio unutar sistema perzijsko-turske poetike, tragajući gdje god je to bilo moguće za našim bosanskim estetsko-motivskim doprinosom i preobražajem. A uz to je, u uvodu, objasnio književne žanrove i osobene forme ove literature, njenu složenu dubinsku metaforiku, koja se u velikoj mjeri razlikuje od evropskih aristotelskih shvatanja književne umjetnosti, što je dragocjen Nametkov doprins našoj nauci, zapravo teoriji književnosti.

ČEHAJIĆ'S ESSAY ON BAŠAGIĆ'S DISSERTATION

This text gives the basic results of the essay by Dr. Džemal Čehajić on the doctoral dissertation of Dr. Safvet-bey Bašagić *Bosniaken und Herzegovcen auf dem Gebiete der Orientalische Literatur*, which he defended at the Vienna University in 1910. According to the author of this paper, Čehajić first of all presented the background of the interest for Oriental literature in Austro-Hungary, especially in Bosnia and Herzegovina, until the appearance of Dr. Bašagić as a literary historian. Then Čehajić gave a detailed analysis of Bašagić's dissertation: his concept of literary values, his periodization of the Oriental Bosnian-Muslim literature, presented the background in which it was written and stated the scientific papers of the members of the doctoral defence panel, stated the difference between the manuscript of the dissertation and the version published in 1912. He also commented on the evaluation of Bašagić's work given in scientific criticism. And, finally, he designated Bašagić's place in the science treating this part of literary work of Bosnian Muslims.

